niaus gatvės prieigose. Ankstyviausias kultūrinis sluoksnis, datuojamas nuo XIV a., fiksuotas į Š ir ŠR nuo esamos bažnyčios. Intensyvus XVI–XVIII a. sluoksnis aptiktas Vilniaus ir Kriveikiškių gatvių prieigose.

The excavations in Kernavė

In 2013, the excavations (848 m^2) at the site of water and sewerage lines were continued in the town of Kernavė (Širvintos district) (Fig. 1). In 2013, a cultural layer was discovered in the approaches to Vilniaus Street throughout the central part of Kernavė. The earliest cultural layer, which dates to the 15th century, was recorded to the N and NE of the existing church. A find-rich 16th–18th-centuries layer was discovered in the approaches to Vilniaus and Kriveikiškių Streets.

The areas excavated in Kerniaus Street contained a cultural layer going back to the 14th century that included areas destroyed during the 18th century (by pits). 14th–15th-centuries household pottery, metal smelting waste, and individual finds: a silver ring with a braided bezel (Fig. 2), a bone comb (Fig. 3), a band (?) ring (Fig. 4), and part of a set of scales were also discovered.

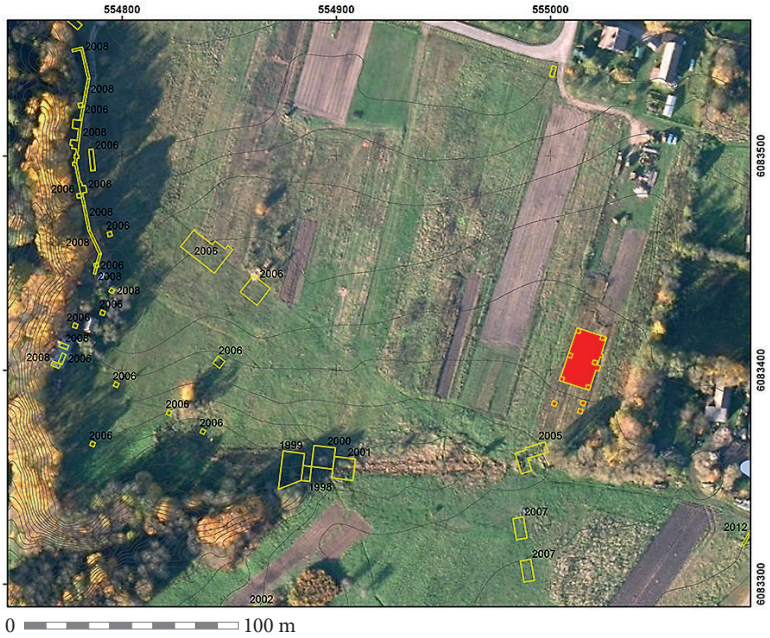
14th-century storage pits with household pottery, the grave (Fig. 5), metal smelting waste, and a large quantity of animal bones, ceramics (Fig. 6) and individual finds: a bronze comb, a diamond-shaped pendant from a necklace, bronze fasteners, and an iron awl (Fig. 7) were found in Ruseckų Street. A flat bracelet fragment, a cast ring with a thickened bezel decorated with incisions (Fig. 8), and a fragment of a sheet metal flat brooch (Fig. 9) were also discovered.

A 5.2 m deep clay extraction pit (Fig. 12, 13) was unearthed and excavated at Vilniaus St. 81. Based on the finds, this pit could have been used since the 16th century (?). It contained an especially large number of finds: household pottery from various periods, glass shards, glass vessel fragments, metal artefacts, stove tiles (panel (*Blattkacheln*) and 'pot-shaped' (*Topfkacheln*)), clay daub, slag, and animal bones as well as individual finds: knife blades, awls, hand-forged nails, fasteners, a flint fire striker, heel plates, thimbles (Fig. 14), pipe bowls, a fragment of key (Fig. 11), band rings, a ring with a wide bezel, and bronze sheet metal decorations. The bulk of the discovered coins date to the 16th–17th centuries (Fig. 10) and a John I Albert half groat was also found (1492–1501).

Rokas Vengalis

Tyrimai Kernavės viršutiniame mieste

Kernavės viršutiniame mieste, į P nuo Ruseckų gatvės 2013 m. buvo vykdomi žvalgomieji tyrimai ir žvalgymai, privačiame sklype nusprendus kasti tvenkinį (1 pav.). Šalia tirtos vietos archeologiniai tyrimai vykdyti jau ir anksčiau. Apie 100 m į PV, buvusio upelio vagos suformuotos griovos vietoje 1998–2001 m. tyrimus vykdė D. Vaičiūnienė (*ATL 1998 ir 1999 metais*, V., 2000, p. 131–134; *ATL 2000 metais*, V., 2002, p. 40–41; *ATL 2001 metais*, V., 2002, p. 59–60; *ATL 2002 metais*, V., 2005, p. 40–41). Per 4 sezonus čia ištirtas 423 m^2 plotas, aptiktas iki 50 cm storio kultūrinis sluoksnis, dengiamas 1,5–2 m sąnašinio sluoksnio. Kultūrinis sluoksnis datuotas XIV a., jis išlikęs tik griovos dugne, jame puikiai išsilaikiusi organinė medžiaga – tvoros, šuliniai, mediniai, tošiniai, odiniai bei kauliniai dirbiniai bei kiti organiniai radiniai. Aptikta nemažai apžiestos keramikos, gyvulių

1 pav. 2013 m. Kernavės viršutiniame mieste tirto ploto situacinis planas. R. Vengalio brėž.

Fig. 1. Situation plan of the area excavated in Kernavė upper city in 2013.

kaulų bei 858 individualūs radiniai. Į tyrinėtą plotą pateko tik prie upelio prieinantis kiemo pakraštys, o pačios sodybos greičiausiai buvo į Š nuo tyrinėtų plotų.

2005 ir 2007 m. 20–80 m atstumu į P nuo 2013 m. tyrimų vietos trijose atskirose vietose tyrimus vykdė G. Vėlius (*ATL 2005 metais*, V., 2006, p. 43–47; *ATL 2007 metais*, V., 2008, p. 125–129). Daugiausiai radinių aptikta toje pačioje jau minėtoje griovoje, kurioje iškastas 100 m^2 dydžio plotas. Po 1–1,2 m storio sąnašiniu sluoksniu aptiktas XIII–XIV a. kultūrinis sluoksnis, kuriame taip pat gerai išsilaikiusi organinė medžiaga. Išskirti du kultūrinio sluoksnio horizontai – apatinis sietinas su gyvenamąja veikla, viršutinis – su geležies gavybos vieta. Šalia griovos tirtuose plotuose radinių mažai, beveik visi jie susiję su geležies gavybos amatu. Iš viso aptikta 220 individualių radinių (tarp jų 169 keramikiniai ortakiai, susiję su geležies lydimo krosnies konstrukcija), didelis kiekis šlako, taip pat apžiestos buitinės keramikos bei gyvulių kaulų.

2006 ir 2008 m. apie 150–250 m į V tyrimus įvairiose vietose vykdė R. Vengalis (*ATL 2006 metais*, V., 2007, p. 93–100; *ATL 2008 metais*, V., 2009, p. 336–340). Buvo ištirta keletas didesnių vientisų plotų bei keliolika šurfų. Visame tirtame plote kultūrinis sluoksnis nebuvo išlikęs, tačiau įžemio horizonte fiksuoti atskiri objektai, datuoti XIII–XV a. pradžia. Gausūs radiniai, taip pat skiriami šiam laikotarpiui, aptikti objektuose bei armens sluoksnyje. Iš viso užfiksuoti 139 objektai, surinkti 283 individualūs radiniai, nemažai apžiestos keramikos, gyvulių kaulų, molio tinko.

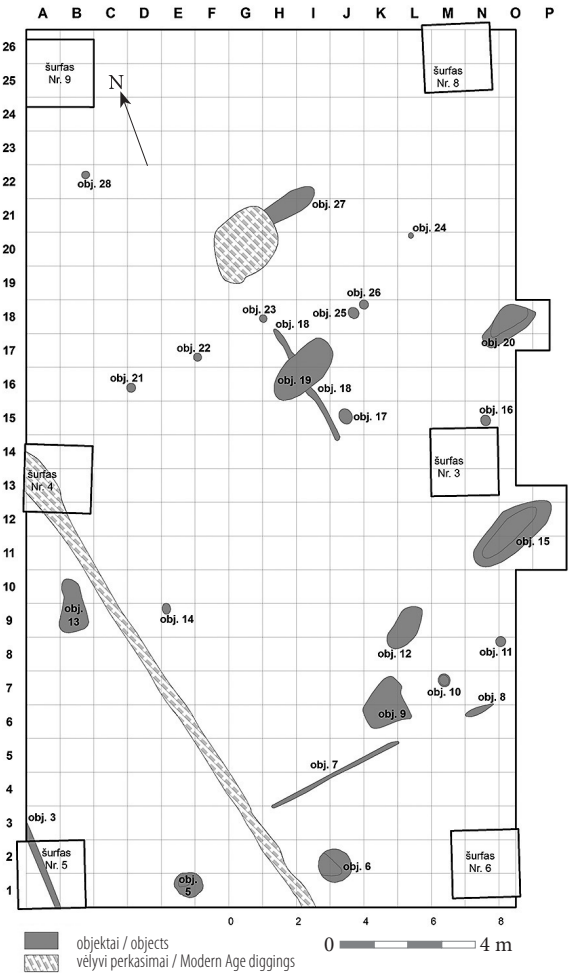
Taigi, visose aplinkui tirtose vietose buvo aptikta su Kernavės viršutiniu XIII–XIV a.

miestu siejamų archeologinių objektų bei radinių. Ištisinis kultūrinis sluoksnis išlikęs tik buvusio upelio vagos suformuotoje griovoje, tuo tarpu visur kitur aptinkami tik objektai, fiksuojami įžemio horizonte, esančiame iš karto po armens sluoksniu.

2013 m. tyrimų pirmajame etape būsimo tvenkinio vietoje buvo iškasti 9 2x2 m dydžio šurfai (iš viso 36 m^2), o tvenkinio vieta parinkta tarp tų šurfų, kuriuose nebuvo rasta archeologinių objektų, o tik pavieniai XIII–XIV a. datuoti radiniai. Toliau būsimo tvenkinio vietoje viršutinis dirvožemio sluoksnis buvo nuiminėjamas mechanizuotai, vykdant žvalgymus. Žvalgymų metu pastebėjus archeologinių objektų – į įžemį įgilintų duobių – mechanizuotas kasimas sustabdytas ir visas plotas atvalytas rankiniu būdu. Žvalgytas buvo visas kasamo tvenkinio plotas. Jis stačiakampio formos, 26x14,5 m dydžio. Dviem objektams dalinai išėjus už ploto ribų, tose vietose buvo atvalyta plačiau. Bendras žvalgyto ploto dydis – 383,5 m^2 (1 pav.)

Tiriamo ploto stratigrafija buvo labai paprasta – po 20–40 cm storio armens sluoksniu visur atsidengė smulkaus smėlio su molio intarpais įžemis. Įžemyje išryškėjo archeologinių objektų – duobių kontūrai (2 pav.). Iš viso užfiksuoti 25 objektai – stulpavietės, pastatų ar tvorų žymės ir kitos paskirties duobės. Visų objektų, išskyrus vieną, struktūra paprasta, jų užpildą sudaro tik 1–2 stratigrafiniai vienetai. Radinių gausa objektai, kaip ir armens sluoksnis, nepasižymėjo – jų aptikta tik keliuose objektuose. Tarp radinių vyravo apžiestos keramikos šukės, geležies šlakas, taip pat aptiktas akmeninis galąstuvas, geležinis peilis, nedidelė cilindrinė spynelė, geležies lydymo krosnies ortakio fragmentas. Visi radiniai datuoti XIII–XIV a., tuo pačiu laikotarpiu greičiausiai reikėtų datuoti ir objektus, kuriuose radinių neaptikta. Tyrinėtą vietą reikėtų sieti su XIII–XIV a. viršutiniu Kernavės miestu.

Nedidelis kiekis radinių, aptiktų šurfuose, kėlė mintį, kad galbūt ši vieta jau buvo už miesto ribų, o į P nuo jo 2005 m. tyrinėta sodyba, kurioje užsiiminėta geležies gavybos amatu,

2 pav. 2013 m. Kernavės viršutiniame mieste tirtų šurfų ir žvalgyto ploto planas. R. Vengalio brėž.

Fig. 2. Plan of the 2013 test pits and surveyed area in Kernavė upper city.

buvo įsikūrusi miesto pakraštyje (*ATL 2005 metais*, V., 2006, p. 43–47). Visgi žvalgymų metu paaiškėjo, kad taip nėra – aptikti objektai ir stulpavietės rodo ir šioje vietoje buvusį užstatymą. Nors objektų ir radinių negausiai aptikta visame žvalgytame plote, visgi to nereikėtų interpretuoti kaip miesto užribio rodiklio – ankstesni tyrimai parodė, kad palyginti tuščių plotų esama ir centrinėse miesto dalyse.

Taip pat galima kelti klausimą, ar tyrinėtą vietą galima sieti su 2005 m. tirta geležies gavybos vieta. Analizuojant surasto geležies šlako paplitimą, galima pastebėti, kad gausiausiai jo aptikta šurfuose 1, 2 ir 7 bei juose esančiuose objektuose. Tuo tarpu toliau į Š kastuose šurfuose ir žvalgyto ploto armens sluoksnyje šlako aptikta tik labai negausiai, pavieniai gabalėliai. O žvalgytame plote fiksuotuose objektuose šlako neaptikta iš viso (tik vienintelis smulkus fragmentas objekte 19). Taigi, galima daryti išvadą, kad žvalgyto ploto vietoje buvo įsikūrusi jau kita sodyba, nesusijusi su geležies gavybos amatu. Kadangi tirta vieta daugelį metų buvo ariama, nieko keisto, kad pavieniai šlako gabalėliai armens sluoksnyje pasklido ir toliau į Š nei jų pirminė vieta. Apie šioje vietoje tirtos sodybos gyventojų socialinį statusą ar ūkinę veiklą ką nors konkretesnio pasakyti dėl negausių radinių kol kas, deja, nėra galimybių.

Atkreiptinas dėmesys į keletą šių tyrimų metu užfiksuotų objektų. Tai juostos formos objektai, labai panašūs į rentininių pastatų ar tvorų liekanas, fiksuotas 2006 m. vykdant tyrimus netoli šios vietos (*ATL 2006 metais*, V., 2007, p. 93–100). Nors 2013 m. tyrimuose fiksuoti objektai nėra tokie aiškūs, visgi panašu, kad jų prigimtis turėtų būti panaši. Sprendžiant pagal išilginius pjūvius, objektai 7 ir 8 yra panašesni į tvoras, tuo tarpu objektų 3 ir 18 išilginiai pjūviai buvo labai neaiškūs, neturėjo ryškesnių kontūrų. Į akis taip pat krenta dar vienas įdomus dalykas – tai šių bei kitų objektų orientacija. Daugelis plote fiksuotų objektų yra arba lygiagretūs, arba vienas kito atžvilgiu orientuoti 90° kampu. Ta pati sistema galioja tiek šiems, juostiniams objektams, tiek pailgoms duobėms, tiek ir kai kurioms stulpaviečių grupėms (2 pav.). Labai įdomu tai, kad šios kryptys sutampa ir su greta šios vietos 2005 m. tirtame plote fiksuotų tvorų kryptimis. Turint omenyje, kad kiek toliau 2006 m. tyrimų metu užfiksuoti pastatai taip pat stovėjo lygiagrečiai vienas kitam, galima daryti išvadą, jog panašu, kad viršutinio Kernavės miesto medžiaga vis labiau rodo, kad čia būta tvarkingo užstatymo plano, visai priešingai nei kad žemutiniame mieste.

Dar vienas įdomus dalykas, aptiktas šių tyrimų metu – tai viename iš objektų surasta keramika. Keletas šukių buvo ornamentuotos kvadratinės formos štampukais. Tokie ornamentai Kernavės keramikai yra visiškai nebūdingi. Tai centrinėje Lietuvoje žinomas XIII–XV a. pradžios keramikos ornamentas. Nemažai tokių šukių aptikta Kauno pilies ankstyviausiuose sluoksniuose.

The investigation in Kernavė Upper City

In 2013, a field evaluation and monitoring were conducted at the site of a planned pond on a private plot to the S of Ruseckų Street in Kernavė Upper City. Nine 2 x 2 test pits (a total of 36 m^2) were first excavated in the general area of the future pond (Fig. 1) and the actual site selected between test pits, which contained no archaeological objects, only isolated 13th–14th-century finds. The digging at the pond site was monitored and archaeological objects were discovered once the entire surface of the

sterile soil had been cleaned off. The cleaned area was a 26 x 14.5 m (383.5 m^2) rectangle.

The area's stratigraphy was ordinary: fine sand sterile soil with clay seams was found everywhere under a 20–40 cm layer of ploughed soil. Archaeological objects, i.e. pit contours, were visible in the sterile soil. A total of 25 objects were recorded: postholes, signs of buildings or fences, and pits with other purposes (Fig. 2). The objects, like the ploughed layer, were not distinguished by an abundance of finds, finds being discovered in only several objects. Partly thrown pottery and iron slag predominated among the finds, with which also included a whetstone, an iron knife, a small cylindrical lock, and a fragment of a bloomery tuyere. All of the finds date to the 13th–14th centuries. Those objects, which contained no finds, should probably be dated to the same period. The excavated site should be associated with the 13th–14th-century Upper City of Kernavė.

KĖDAINIAI

Algirdas Juknevičius

Nevėžio intako Varlupio upelio pakrančių tyrimai

2013 m. žvalgytos kairiojo Nevėžio intako Varlupio upelio pakrantės. Jas ruošiamasi tvarkyti, o upelio vagą valyti (1 pav.). Varlupis teka per Kėdainių senamiesčio teritoriją (UK 16074) ir senojo miesto vietą (UK 5148). Upelio aplinka yra vertinga senojo miesto kraštovaizdžio dalis. Istoriniais laikais Varlupis skyrė dvi svarbias Kėdainių miesto valdas – Šv. Jurgio bažnyčios ir Radvilų dvaro sodybas. Pastaroji valda buvo į P nuo upelio, o Šv. Jurgio bažnyčios valda – į Š. Dvaras apie 1535 m. buvo perkeltas į dešiniojo kranto Kėdainių pusę (Oksas J., *Kėdainių*

1 pav. Žvalgytos vietos. A. Juknevičiaus brėž.
Fig. 1. Surveyed sites.

